

Original Research Paper
UDK: 347.77:347.72
347.77:347.72(497.7)

THE IMPORTANCE OF INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS IN THE BUSINESS SECTOR

Borka Tushevska Gavrilovikj

Full professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

Email: borka.tusevska@ugd.edu.mk

Milica Shutova

Associate Professor, Faculty of Law, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

E-mail: milica.sutova@ugd.edu.mk

Abstract

The subject- matter of this research is the role and significance of industrial property rights for the establishment, economic growth and development of companies. In circumstances when the business sector finally understood the meaning and role of industrial property rights, the questions of their role and meaning in starting a specific business venture, their role as capital in the company, and the need for their protection, arose naturally and logically.

Today, we witness numerous and heterogeneous court and arbitration disputes concerning the question, whether a certain "*creation of the mind*" can be brought under the legal regime of "*industrial property rights*", and how they can be protected. Only a superficial analysis of this problem is enough to determine that from the aspect of protection and notion, this issue is becoming more and more complex. In this paper, we will focus on the role of industrial property rights in the establishment and economic progress of companies, as well as on the question of what is the value of industrial property rights as capital in the company.

In order to achieve the main goal of this research, we will use several methods, the most prominent of which are: the analytical-description method, the summary and analysis method, the comparative method, and finally, in the conclusion section, we will use the method of induction and deduction.

Keywords: *company, trademark, industrial design, business venture, protection.*

ВАЖНОСТА НА ПРАВАТА ОД ИНДУСТРИСКА СОПСТВЕНОСТ ВО БИЗНИС СЕКТОРОТ

Борка Тушевска-Гавриловиќ

Редовен професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Северна Македонија
borka.tusevska@ugd.edu.mk

Милица Шутова

Вонреден професор, Правен факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Северна Македонија
milica.sutova@ugd.edu.mk

Апстракт

Предмет на проучување во овој труд е улогата и значењето на правата од индустриска сопственост за основањето, економскиот растот и развојот на компаниите. Во услови кога бизнис секторот конечно го сфати значењето и улогата на правата од индустриска сопственост, природно и логично се наметна прашањето за нивната улога и значење во започнувањето на конкретен деловен потфат, како капитал во друштвото, развојот на компаниите и потребата од нивна заштита.

Во денешницата, сведоци сме на бројни и хетерогени судски и арбитражни спорови кои се однесуваат на прашањето, дали одредена „креација на умот“ може да се подведе под правниот режим на „права од индустриска сопственост“, и како истите може да бидат заштитени. Доволна е само површна анализа на оваа проблематика, за да се утврди дека таа од аспект на заштита и поимање како право од индустриска сопственост, станува се покомплексна.

Во овој труд ќе се задржиме на улогата на правата од индустриска сопственост во основањето и економскиот прогрес на компаниите, како и на прашањето – Каква е вредноста на правата од индустриска сопственост како капитал во друштвото? За да ја постигнеме главната цел на оваа истражување, ќе се послужиме со неколку методи, од кои доминанти се: методот на аналитичка дескрипција, методот на ситнеза и анализа, компаративниот метод и на крај, во делот на заклучоците, ќе се послужиме со методот на индукција и дедукција.

Клучни зборови: компанија, трговска марка, индустриски дизајн, деловен потфат, заштита.

Вовед во проблематиката

Во модерните услови на корпоративно работење и водење на деловни потфати, скоро и да не постои правен систем во компаративното право, што не се занимава со прашањето за заштита на *правата од индустриска сопственост*.⁷⁹⁵ Во денешницата, скоро и да не постои правен систем во

---

⁷⁹⁵ Во рамките на овој трудот, фокусот на анализа е на правата од индустриска сопственост, како најблиски до бизнис секторот и нивните можности за раст и развој на последниот. Не случајно во насловот на трудот, како

релативно поголема економија, во којашто бизнис секторот нè го става фокусот на своето внимание на заштита на правата од индустриска сопственост. Во денешните, современи услови на водење деловни потфати, главните носители на бизнисот во секоја одделна економија, суштински најголем дел од својата стратегија и план за развој на компанијата го фокусираат на заштита на правата од индустриска сопственост.⁷⁹⁶ Ваквата констатација, секако, се однесуваат на поголемите економии, каде што растот и развојот во бизнис секторот е евидентен и на континуирана основа (Barbu, Militaru, 2019). Во овие правно-економски системи, како најважни за оваа проблематика се поставуваат прашањата:

-Од каде врската помеѓу правата од индустриска сопственост и бизнис секторот?

-Што претставуваат правата од индустриска сопственост?

-Колку и како компаниите во светот ги штитат правата од индустриска сопственост?

-Дали и каква е правната рамка во поглед на заштита на правата од индустриска сопственост, а во корелацијата со бизнис интересите?

-Како може заштитата на правата од индустриска сопственост да придонесе за растот на деловните потфати што ги водат?

Овие прашања во целост кореспондираат со интересите на компаниите и нужноста да ја позиционираат заштитата на интелектуалниот капитал во фокусот на своите корпоративни планови и стратегии за развој (Maskus, 2000). Во услови кога бизнис секторот и воопшто повеќе различни сектори во светот дискутираат за „вештачка интелигенција“, и нејзините предности во однос на економскиот развој, повеќе од јасна е потребата да се анализира, елаборира и ефектуира значењето на ова прашање (Saputra, Tiolinec, Iswantoro, Sigh, 2023).

Сепак, тргнувајќи од фактот дека нашиот најголем интерес е Република Северна Македонија, едно од прашањата со коишто ќе се позанимаваме е и прашањето за состојбите на оваа поле во бизнис секторот во Република Северна Македонија.⁷⁹⁷ Главно, податоци кои ги ставивме во функција на оваа истражување се однесуваат на прашањата:

-Степенот на познавање на проблематиката за правата од индустриска сопственост?

-Каде е местото и улогата на правата од индустриска сопственост?

-Колку компаниите имаат познавања на материјалното и процесното право за заштита на правата од индустриска сопственост?

-Дали компаниите се информирани со фактот дека основачките влогови во нивните деловни потфати може да се состојат исклучиво или делумно од правата од индустриска сопственост?

-Која е нишката на интерес помеѓу бизнис секторот и правата од индустриска сопственост?

Овие прашањата, се разбира, се релевантни за секој компаративен правен систем којшто според бруто домашниот производ одговара на економските параметри важечки во Република Северна Македонија. Оваа во контекст на условеноста на степенот на заштита на правата од

и во главниот текст, се користиме со синтагмата „индустриска сопственост“. Сосема свесни дека станува збор за една потесна категорија на права *vis-à-vis* она што значи „права од интелектуална сопственост“, како поширока категорија во која влегуваат и авторските и другите сродни права. Дополнително на ова, иако во компаративните системи, бизнис секторот се врзува за „правата од интелектуална сопственост“, како „креација на умот“, сепак, нашиот фокус е интелектуалниот капитал, којшто е во најтесна врска со бизнис секторот.

⁷⁹⁶ USA Chamber of Commerce, International IP Index, Enforcing and protecting Intellectual property, „Compete for tomorrow, достапно на: <https://www.uschamber.com/on-demand/government-policy/international-ip-index-enforcing-and-protecting-intellectual-property>, [пристапено на 11.05.2023 година].

⁷⁹⁷ За фактичката состојба во бизнис секторот во Република Северна Македонија, податоци собравме преку употреба на повеќе различни методи и техники, од кои најексплоатирани беа: интервју, анкета, анализа, синтеза, индукција, дедукција.

индустриска сопственост *vis-à-vis* нивото на економски развој во одделните правни системи.⁷⁹⁸ Имено, на полето на заштита на права од интелектуална сопственост, не можеме да дискутираме за идентично ниво на заштита во земји коишто имаат големи разлики во бруто домашните производи, односно, драстично различни нивоа на економски раст и развој. Оваа е можно, само и исклучиво низ призма на важечката легислатива, степенот на усогласеност со ЕУ легислативата итн. Сепак, ова не може да важи и во делот на практиката, каде што разликите се евидентни (Daley, 2014). Ни се чини еклатантен пример за ова се и состојбите во Република Северна Македонија, и земјите од регионот.⁷⁹⁹ Токму во контекст на ова се наметнува прашањето: *Кои и колку држави во компаративна смисла ги позиционираат правата од индустриска сопственост на соодветното место во однос на интересите на бизнис секторот, а кои и колку држави тоа го прават исклучиво на теоретско ниво?* Пред анализата на овие прашања, нужно е да се види улогата, местото и значењето на правата од индустриска сопственост, во контекст на бизнисот и неговите современи услови за работа.

1. Улогата и значењето на правата од интелектуална сопственост во бизнис секторот

Во правната, економската и останата референтната литература за оваа проблематика, во поглед на прашањето за значењето на правата од индустриска сопственост и бизнис секторот, застапени се гледишта коишто ја поддржуваат тезата дека правната заштита на правата од индустриска сопственост, е клучна за растот и развојот на компаниите, односно дека тоа е иднината на којашто компаниите треба да го стават фокусот во своите корпоративни планови и стратегии за развој. Според официјалните ставови на WIPO⁸⁰⁰, постојат повеќе клучни компаративни предности во развојот на бизнис секторот и неговата условеност со заштитата на правата од индустриска сопственост и тоа:

- *безбедни конкурентски предности*
- *генерира прилив на приходи*
- *намалување на даночната обврска*
- *служи како извор на конкурентна интелигенција*
- *олеснување на пристапот до финансирање*
- *привлекување инвеститори и партнери*
- *избегнување и ублажување на релевантните ризици.*

Ваквата состојба произлегува и од фактот што токму правата од индустриска сопственост претставуваат водечката движечка сила на најбогатите компании во светот.⁸⁰¹ Според една макростудија од 2021 година, направена во соработка помеѓу канцеларијата за интелектуална сопственост на ЕУ и Европската канцеларија за патенти, 127 компании со седиште во ЕУ и Обединетото Кралство беа предмет на анализа од аспект на раст и развој, во корелација со заштита на правата од индустриска сопственост. Имено, според анализите:

„163% повеќе вработени, со 19% повисоки плати и 20% повеќе приходи по вработен. Ова се предностите на компаниите со права од индустриска сопственост (патенти, трговски марки и дизајни) во однос на оние кои ги немаат наведените права, односно кои не ги заштитуваат во соодветните постапки што се предвидени согласно релевантното законодавство.“

---

⁷⁹⁸ Види повеќе за ова: Lahsen & Piper, Property rights and intellectual property protection, GDP growth and individual well-being in Latin America, Latin America Economy Review, 28, Article number 12, 2019, достапно на: <https://latinaer.springeropen.com/articles/10.1186/s40503-019-0073-5>, [пристапено на 11.05.202 година].

⁷⁹⁹ Види повеќе: <https://www.export.gov/apex/article2?id=Serbia-Protection-of-Property-Rights>, [пристапено на 11.06.2023 година].

⁸⁰⁰ Види повеќе: <https://www.wipo.int/sme/en/>, [пристапено на: 16.06.2023 година].

⁸⁰¹ Види повеќе податоци од извештајот достапен на: <https://abg-ip.com/companies-industrial-property-rights/>, [пристапено на: 19.06.2023 година].

Како аргумент во прилог на оваа становиште стојат и повеќе практични случаеви, помеѓу кои е и случајот со P&G (Head & Shoulders).⁸⁰² Имено,

„Компанијата дизајнираше ново шише што се карактеризира со долг врат со сина и бордо боја. По инвестирањето и извршувањето на рекламните активности за неговата промоција, производот стана навистина популарен меѓу потрошувачите. За жал, P&G не го заштити шишето ниту како дизајн ниту како заштитен знак. Откако производот стана профитабилен, започна конкурент сличен производ кој ги копира боите и дизајнот на Главата Шише & Рамења. Иако P&G успеа да ја промени бојата на шишето на конкурентот, немаше толку среќа во однос на неговата форма.“

Ваквите случаи од практиката, беа само добар пример за потребата од тоа да се води сметка за заштита на правата од индустриска сопственост, пред комерцијализацијата на производите, односно пред добивање на бизнис вредност и важност помеѓу потрошувачите.⁸⁰³ Дополнително, кога станува збор за права од „индустриска сопственост“, клучно е да се нагласи дека нивната важност не се врзува само за имотот на друштвото (*допулив/intangible*) и (*недопулив/non-intangible*), туку, и за основачкиот капитал, базичниот влог на содружништвото, кое може да биде од предмети, пари и права, вклучувајќи ги правата од интелектуална сопственост. Имено, бројни се теоретските делиберации, практични искуства, и правните решенија за правата од индустриска сопственост, како базичен/фундаментал капитал во бизнис секторот. Компаративните анализи покажуваат дека и државите со низок економски раст и развој, во својата национална легислатива, ја предвидуваат можноста правата од индустриска/интелектуална сопственост да бидат основачки капитал во друштвото. Дополнително, не само како еден влог на конкретен содружник/акционер, или како делумно поделена основачка главнина, туку, најчесто постои можноста, целокупниот основачки капитал да се базира само и исклучиво на права од индустриска сопственост.⁸⁰⁴

2. Што претставуваат правата од индустриска сопственост

Во теоретска смисла и од анализата на правните извори на проблематиката за „интелектуална/индустриска сопственост“, ни се чини најсоодветно е поимањето на „права од индустриска сопственост“ во меѓународните извори, односно „Париската конвенција за заштита на индустриска сопственост“ од 1883 година.⁸⁰⁵ Заштитата на индустриската сопственост има за цел:

---

⁸⁰² Види: European Commission, What can intellectual property rights do for my business, https://intellectual-property-helpdesk.ec.europa.eu/system/files/2021-01/fs_what_can_ip_do_for_my_business.pdf, [пристапено на 13.05.2023 година].

⁸⁰³ Види повеќе за негативните последици од отсуство на правна заштита на правата од индустриска сопственост: <https://www.innovation-asset.com/blog/6-consequences-of-mismanaging-intellectual-property>, [пристапено на 13.06.2023 година].

⁸⁰⁴ Исклучок во поглед на ова не е и законодавството на Република Северна Македонија. Имено, според Законот за трговските друштва на Република Северна Македонија (Службен весник број бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10, 48/10, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18 и 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 290/20, 215/21 и 99/22), како влог во друштвото може да се внесе и права, тука се мисли и на правата од интелектуална сопственост. Практиката покажува поинакви резултати во поглед на реалните параметри за користење на оваа правна можност, меѓутоа во овој труд нема да навлегуваме во тоа прашања.

⁸⁰⁵ Види: WIPO Database of intellectual Rights, https://www.unido.org/sites/default/files/2014-04/Paris_Convention_0.pdf, [пристапено на 18.06.2023 година]. Париската конвенција, усвоена во 1883 година, се применува на индустриската сопственост во најширока смисла, вклучувајќи патенти, трговски марки, индустриски дизајни, корисни модели, услужни марки, трговски имиња, географски ознаки и потиснување на нелојалната конкуренција. Овој меѓународен договор беше првиот голем чекор преземен за да им се помогне на креаторите да се погрижат нивните интелектуални дела да бидат заштитени во други земји.

- *патенти*
- *корисни модели*
- *индустриски дизајни*
- *трговски марки*
- *услужни марки*
- *трговски имиња*
- *ознаки на изворот или ознаки на потекло и*
- *репресија на*
- *нелојална конкуренција.*

Индустриската сопственост се подразбира во најширока смисла и се однесува, не само на индустријата и соодветна трговија, но исто така и на земјоделските и екстрактивните индустрии и со сите произведени или природни производи, на пример, вина, жито, листови од тутун, овошје, говеда, минерали, минерални води, пиво, цвеќиња и брашно. Патентите ги опфаќаат различните видови индустриски патенти признати со законите на земјите од Унијата, како што се патенти за увоз, патенти за подобрување, патенти и сертификати за додавање итн. (член 1, основање на Унијата, обем на индустриска сопственост).

Покрај поимањето во меѓународните извори, права од индустриска сопственост се дефинираат и во националните извори во одделни правни системи. Тука влегуваат: патент, индустриски дизајн, трговска марка, ознака на потеклото и географска ознака. Ваквите решенија се присутни и во Законот за индустриската сопственост на Република Македонија.⁸⁰⁶ Имено, според член 1 и 2, што се однесуваат на содржината на уредување и поимањето на правата, „со патент се штити пронајдок“. Со индустриски дизајн се штити нова форма на тело, слика, цртеж, контура, композиција на бои или нивна комбинација – дизајн. Со трговска марка се штити трговски знак. Со ознака на потеклото и географска ознака се штити географскиот назив. Во рамките на членот 3, законот конкретно го поима „правото од индустриска сопственост“ и истакнува: права од индустриска сопственост“ се права од интелектуални творби и економски врски од областа на индустријата и трговијата, вклучително и земјоделството. Сепак, одредени права кои имаат ваков карактер се издвојуваат по својата важност *per se*. Оттука, компаративно: трговската марка, патентот и индустрискиот дизајн, се едни од најстандардните права од индустриска сопственост, во корелација со бизнис секторот. Исклучок секако постои во земјите „common law“, особено во Соединетите Американски Држави, кои имаат софистициран систем на заштита, и каде поимањето на важноста на ова прашање е поинаква. Последново се однесува и на фактот што во САД, енормно значење во контекст на ова прашање имаат и авторските права.

2.1.1. Трговска марка и нејзината важност во интересите на бизнис секторот

Од теоретската и практичната анализа на проблематиката за важноста на „*трговската марка*“ (стоковна, услужна, колективна и сертификатна) во бизнис секторот, констатиравме дека токму „*трговската марка*“ ја има најголемата улога во економскиот развој на компаниите и воопшто во развојот на економијата кога станува збор за права со карактер на „*недопирливи/non-intangible*“ права. Со трговската марка се *штити трговскиот знак* по којшто една компанија, станува препознатлива, поточно се издвојува во однос на другите компании.

⁸⁰⁶ Достапен на страната на Државен завод за индустриска сопственост, <https://www.ippo.gov.mk/MK/LegislativaView.aspx?lang=MK&id=131&cat=NAT>, [пристапено на: 11.06.2023 година].

Според законската формулација во најголем број правни системи трговската марка е право од индустриска сопственост стекнато со постапка за заштита на трговскиот знак.⁸⁰⁷ Во суштина, трговската марка го гради брендот на компаниите и спречува конкуренцијата да го повреди брендот на нејзините производи односно услуги. Така компаниите го градат идентитетот на деловниот потфат што го реализираат. Регистрацијата, односно заштитата на трговскиот знак е клучна и во поглед на заштита на компаниите од тужби од страна на конкурентите. Имено, нерегистрацијата на истите, доведува до можност кој било од конкуренцијата да го креира својот бренд/репутација и во деловниот свет да се претстави како сопственик/носител на трговскиот знак. Тоа го става во неповолна позиција претходниот корисник на трговската марка, *кој мора да престане да ја користи и со тоа да трпи штета по основ на претходното градење на брендот/препознатливоста* во деловното опкружување.

Според ЗИС, „*со трговска марка се штити знак кој може графички да се прикаже и кој е подобен за разликување на стоките или услугите на еден учесник во прометот од стоките или услугите на друг учесник во прометот. Со трговска марка се штитат знаци подобни за разликување како што се: зборови, букви, бројки, слики, цртежи, комбинации на бои, тридимензионални форми, вклучително и форми на стоките или нивните пакувања, како и комбинациите на сите напред наведени знаци.*“⁸⁰⁸

Во постапката за регистрација на трговските марки, што вклучува и оценување на исполнетоста на критериумите за регистрација, клучна е улогата на „*дистинктивност*“ како критериум за регистрација на конкретна трговска марка.⁸⁰⁹ Конкретно, според законската формулација од членот 176 на ЗИН, „*знакот е подобен за разликување доколку на стоките или услугите во споредба со истовидни или слични стоки или услуги им дава посебен, дистинктивен карактер.*“ При оценувањето дали некој знак е подобен за разликување, се земаат предвид сите околности, а особено времето и обемот на неговата дотогашна употреба во прометот.“

Трговските марки имаат широка заштита во процесно правна смисла. Степенот на заштита произлегува и од препознатливоста на марката во смисла на интервентна врска/препознавање на марката/знакот од страна на потрошувачите (*Apple, Coca-Cola, McDonalds, Nike* итн.).⁸¹⁰ Како аргумент во прилог на констатацијата дека станува збор за една од најважните права од индустриска сопственост во корелација со бизнис секторот, е и статистиката која го покажува високиот процент на тужби за заштита на трговските марки. Последново најчесто како последица на повреда на репутацијата, а по основ на оценка на препознатливоста и временската рамка на користење на марката. Во оваа смисла *Giant Food, Inc. v. Nation's Foodservices, Inc.*, 710 F.2d 1565, 218 U.S.P.Q. 390 (Fed. Cir. 2004),⁸¹¹ каде судот утврдил дека трговската марка GIANT FOOD е позната по основ

---

⁸⁰⁷ Ваквата законска формулација произлегува и од Законот за индустриска сопственост на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 21/2009, 24/2011, 12/2014, 41/2014, 152/2015, 53/2016 и 83/2018 и 31/2020).

⁸⁰⁸ Член 175 од ЗИС, „предмет на заштита“. <http://www.ippo.gov.mk/docs/xFiles/articles/ZakonzaInS/ZakonzaInS.pdf>, [пристапено на 13.06.2023 година].

⁸⁰⁹ Со оглед на фактот што во трудот зборуваме за релацијата/нишката помеѓу правата од индустриска сопственост и бизнис секторот, битно е да нагласиме дека во теоретска и практична смисла мора да се прави разлика помеѓу трговска марка и фирмата како назив на компаниите. Ваквата дистинкција е предвидена во законските прописи, меѓутоа, во практиката нужно е да се знаат разликите во контекст на ова, бидејќи тоа е основа и за обезбедување на понатамошна (соодветна) заштита во случај на повреда на правото на фирма *versus* трговската марка како право од индустриска сопственост.

⁸¹⁰ Види: <https://www.ny-trademark-lawyer.com/famous-trademarks-receive-a-broader-scope-of-protection.html#:~:text=Famous%20marks%20are%20those%20that,%2DCOLA%2C%20MCDONALDS%20and%20NIKE>, [пристапено на 15.06.2023 година].

⁸¹¹ Види го целиот текст на пресудата: <https://www.ny-trademark-lawyer.com/famous-trademarks-receive-a-broader-scope-of->

на 45 годишна употреба, интензивна и екстензивна медиумска покриеност, продажба со \$1 билион годишно и доминантна употреба на марката на самите продавници.

Од компаративната практика произлегува дека истите критериуми за оценување, регистрација и заштита на овие права се утврдени во сите компаративни правни системи. Од аспект на интересите на бизнис секторот, особено фармацевтската, прехранбената, машинската индустрија, битно е да се нагласи дека потребата за заштита на овие права е во константен раст, што укажува на сè посоодветната перцепција на компаниите во поглед на важноста на овие права во економскиот раст и развој на сопствените компании. Во пакетот права од индустриска сопственост, кои најчесто се предмет на продажба, влегува и патентот.

2.1.2. Патент како право од индустриска сопственост и неговата важност во интересите на бизнис секторот

Патентот е право од индустриска сопственост чија улога и значење во бизнис секторот е исто така далекусежна како и трговските марки. Според законската формулација од ЗИС, „патент“ е право од индустриска сопственост со кое се штити пронајдок во постапка согласно Законот за индустриска сопственост. Патентот е форма на заштита на интелектуална сопственост којашто ги вклучува и производите, дизајните, процесите и други креации на човековиот ум. Патентите во суштина ги штитат пронајдоците и овозможуваат на сопствениците преку нивна употреба да постигнат повисоко ниво на технолошко-технички и електротехнички напредок, што ги прави поконкурентни во однос на бизнис ривалите во деловното опкружување. Патентирањето на одреден процес, пронајдок итн., им овозможува на сопствениците на оваа право да ги исклучат другите од употреба на него.

Ни се чини најдобро поимање за значењето на патентите во економскиот раст и развој е содржана во „Извештајот на меѓународниот патентен систем“/Report on the international patent system, каде што се опфатени неколку функции на патентирањето и тоа:

- Основната улога на системот за патенти од перспектива на економист е да се осврне неуспех на пазарот и враќање на стимулациите за инвестирање во производство на знаење;
- Патентот системот е наменет да го коригира неуспехот на пазарот и недоволното обезбедување на иновативни активности од обезбедување на иноваторите со ексклузивни права да ги спречат другите да ги искористат нивните пронајдоци без согласност на носителот на патентот;
- Трета функција на патентниот систем е да го поттикне трансферот на технологија преку создавање права на трговска сопственост на подобрување на ефикасноста на тековите на знаење.

Анализата на материјата за патенти и нивната улога во бизнис секторот, исто така, нè наведе на констатацијата дека проблематизирањето на патентниот систем, генерално произлегува од лошото поимање на патентите. Во оваа насока и случајот *Press metal corporation vs Noshir Sorabji Pochkhanawallai*.⁸¹²

„Во овој случај тужениот Ношир Сорабџи поднел барање за неговиот изум во врска со пригушувач или издувен придушувач. Контролорот ја прифати апликацијата и ја запиша во весникот на Индија. Подносителот на барањето дознал за пронајдокот преку весникот на Индија каде што бил објавен од контролорот. Подносителот поднел случај според членот 25 (1) (б)[5] од Законот за патенти, 1970 година на суд.“ Подоцна починал Ношир Сорабџи, а

[protection.html#:~:text=Famous%20marks%20are%20those%20that,%2DCOLA%2C%20MCDONALDS%20and%20NIKE., \[Пристапено на 15.06.2023 година\].](#)

⁸¹² Види го целиот случај достапен на: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-9767-case-analysis-and-patent-laws.html>, [пристапено на 13.06.2023 година].

како што наведува во тестаментот, извршителот станал прв обвинет. Конечната пресуда за овој случај дојде директно од Вишиот суд во Бомбај, одлучувајќи во корист на подносителот на барањето. Судот оцени дека повиканата страна не може да го добие патентот, бидејќи описот што повиканата страна го дал во пријавата за неговиот пронајдок е нејасен.

Аргументи: Првото тврдење на подносителот е дека информациите поврзани со предметниот пронајдок се веќе објавени. Според повиканата страна, техниката на правење пригушувач (пронајдокот за кој станува збор) е веќе објавена во списание, пред повиканата страна да поднесе барање за патент за тоа. Дел 29 (1)[6] од Законот за патенти од 1970 година, јасно наведува дека ако пронајдокот бил објавен пред поднесувањето на пријавата за патент, тогаш тој ќе биде отфрлен. Овој дел ја обезбедува новината на пронајдокот што се регистрира.

Второто тврдење на подносителот е дека пронајдокот бил јавно познат на повеќето луѓе во сродниот сектор на автомобили. Дел 25 (1) (2)[7] од Законот за патенти од 1970 година, наведува дека ако пронајдокот бил јавно користен пред поднесувањето на патентот, тогаш тоа е основа за одбивање на патентот. Според членот 64 (1) (д)[8] од Законот за патенти од 1970 година, доколку пронајдокот не потпаѓа под критериумите за новина, тој нема да го добие патентот.

Третото тврдење на подносителот на барањето е дека пронајдокот бил очигледен по природа и немало инвентивен чекор во него. Дел 2 (ја)[9] од Законот за патенти од 1970 година, наведува дека пронајдокот мора да биде неочигледен по природа.

Целта на патентот е да се иницира креативност кај луѓето и да се обезбеди креативност кај поединецот, таквото барање е неопходно. Овој дел, исто така, наведува дека пронајдокот има одредена економска вредност на пазарот.

Четвртото тврдење на подносителот е дека патентната пријава на пронајдокот не дефинира јасно за пронајдокот. Правилното откривање на пронајдокот што се поднесува за патент е од суштинско значење според членот 10 (4) од Законот за патенти 1970[10]. Овој чекор е потребен при стекнувањето на Патентот, само за да се провери дали пронајдокот е нов по природа или не. Контролорот објавува за пронајдокот што се поднесува на весникот Индија, каде што луѓето можат да видат и да пријават во случај на повреда на правата на интелектуална сопственост.

Пресуда: Случајот беше одлучен во Вишиот суд во Бомбај, судиите сметаа дека на тужениот нема да му биде одобрен патентот. Судиите ги издржаа сите горенаведени основи за одбивање на патентот, дадени од подносителот.

Како што произлегува од случајот и пресудата на Вишиот суд во Бомбај, докажувањето на постоењето на патент и неговата регистрација, во суштина ја наметнува потребата од утврдување дали се исполнети условите на: **новитет, не-очигледност, и постоење на индустриска вредност на пронајдокот** (Singh, 2022).⁸¹³ Дополнително, во оваа насока е и пресудата: **Ravi Raj Gupta. V. Acme Glass Mosaic Industries**. Имено, во горенаведениот случај:

„Тужителот Ravi Raj Gupta со тужба започнал спор/предмет против тужениот Acme Glass Mosaic Industries. Тужителот барал судот да констатира повреда на патентот, додека тужениот ја доведувал во прашање законитоста на патентот. Според тужениот, идејата за која тужителот го

⁸¹³ Види го целиот текст на пресудата: <https://lawbhoomi.com/infringement-of-patents-and-remedies-for-infringement-of-patents/>, [пристапено на 11.05.2023 година].

стекнал патентот е добро познат процес, којшто го следат речиси сите во истата индустрија. Оттука, неисполнувањето на условот за новитет, односно неочигледност во процесот, односно, неочигледните основни работи за добивање на патентот, беше искористен како преседан за неисполнување на суштинското од неочигледното во пронајдок. **Press metal corporation vs Noshir Sorabji Pochkhanawallai**, елабориран погоре во текстот, беше искористен како преседан, за донесување на пресудата во овој случај.⁸¹⁴

На база на претходно воспоставената практика во одлучувањето на судот, а согласно и важечките правила за исполнување на условите за постоење на патент, во случајот **Elite Equipment (India) PVT. LTD. V. Sampath Ramesh**, Судот констатирал дека:

„Подносителот на барањето во овој случај е Elite Equipment, додека повиканата страна е Сампат Рамеш. Повиканото лице го покренува случајот против повиканата страна затоа што неговиот изум не ги исполнува основните работи на патентот, опишани во Законот за патенти од 1970 година. Откако го слуша ова, повиканата страна рече дека е различно и е посебен екран за пица, на што повиканата страна одговори дека не е јасен процесот опишан од подносителот. Судот во овој случај ја зел и веќе воспоставената практика во случајот на **Press metal corporation vs Noshir Sorabji Pochkhanawallai**, и изјавил дека должност на пронаоѓачот е правилно да го опише предметот/достигнувањето за заштита во форма на пронајдок/патент. Пронајдоците коишто не се јасно опишани ќе бидат предмет на отфрлање во постапката за утврдување на постоење на патент.“

Анализирајќи ја практиката и условите кои треба да бидат исполнети за да може определени состојби, процеси, откритија итн., да се квалификуваат како „патент“, дополнително, анализирајќи ги условите и потребите на компаниите да ги заштитат своите откритија преку соодветни постапки за стекнување на право од интелектуална сопственост, јасно е дека бизнис секторот во поголемите економии во компаративните правни системи, фокусот на своето работење го ставаат во заштитата, развојот и продажбата на правата од индустриска сопственост. Имено, преку продажба на стекнатите права од индустриска сопственост, „во рамките на нивната временска важност“ (законска важност на патентот), голем број моќни компании во светот⁸¹⁵ го стекнаа најголемиот економски раст. Во денешницата, голем дел од прометот на правата се базира токму на права што имаат карактер на „права од интелектуална/индустриска природа“. Во оваа насока, големо е значењето и на договорите за „франшизинг“, „лиценца“, „трансфер на технологија“, „know how“ итн. Ова прашање пак заслужува посебно внимание во трудот.

2.1.3. Индустриски дизајн и неговото место во бизнис секторот како право од индустриска сопственост

Дизајн, односно „индустриски дизајн“ во смисла на ЗИС на Република Северна Македонија, претставува „надворешен изглед на производот во целост или на негов дел кој е определен од неговите обележја, особено линиите, контурите, боите, обликот, текстурата и материјалите од кои производот е сочинет или украсен како и/или неговата орнаментација.“ „Индустриски дизајн“ е право од индустриска сопственост стекнато во постапка согласно ЗИС со кое се штити дизајнот. Оваа дефиниција содржана во ЗИС, повеќе или помалку е содржана во повеќето компаративни

⁸¹⁴ <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-9767-case-analysis-and-patent-laws.html>

⁸¹⁵ Временската важност на правата од индустриска сопственост е составен дел на самиот концепт на „права од индустриска сопственост“. Имено, и според Македонскиот ЗИС, важењето на индустрискиот дизајн, патент, трговска марка е уредено со посебни членови под насловот „важење на трговската марка“, итн.

правни системи.⁸¹⁶ Индустрискиот дизајн е дел од пакетот на правата од индустриска сопственост, преку коишто компаниите, исто така го градат својот имиџ во деловниот свет, својата репутација и го зголемуваат нивото на продажба на производите, како последица на претпознатливоста на дизајнот.⁸¹⁷ За важноста на дизајнот како дел од пактот на правата од „индустриска сопственост“, зборува фактот што во рамки на ЕУ,⁸¹⁸ константно се прави ревидирање на прописите кои се однесуваат на заштита на „индустрискиот дизајн“ како право од индустриска сопственост.

Во правната литература, а и во практиката, во последната деценија, се проблематизира, дебатира и елаборира прашањето за врската и преклопувањата на „дизајнот“ и „авторските права“, односно опасноста од нивно преклопување во заштитата и ефектуирањето во материјална смисла. Сепак, ова е проблем во теоретска смисла (Sen, 2022). Во практиката на продажба на правата од интелектуална сопственост, што е клучен интерес за бизнис секторот, овие права најчесто одат во пакет, односно при склучувањето на конкретен договор, продажбата се однесува на повеќе одделни права, кои се неизбежен дел за трансфер по основ на договорот. Во оваа смисла се договорите за „франшизинг“, „лиценца“, „трансфер на технологија“ итн. При склучувањето на овие договори се пренесува цел еден пакт на права од индустриска сопственост, дополнително, секој од нив има одделни аспекти кои му ја даваат „*sui generis*“ природата на секој од нив.⁸¹⁹

2.1.4. Авторски права и нивната релација со бизнис секторот како право од интелектуална сопственост

Во компаративната литература, авторските правата влегуваат во категоријата „најексплоатирани права“, коишто претставуваат „креација на умот на човекот“, а коишто се доведуваат во врска со интересите на бизнис секторот. За значењето на овие права нема потреба од посебна аргументација, меѓутоа, како посебна категорија на права од интелектуална сопственост, кои се уредуваат со посебен законски пропис, како што тоа е случај и со Република Северна Македонија, ни се чини нивната релација со бизнис секторот сè уште не е на идентично ниво во компаративните правни системи.⁸²⁰ Ова во контекст на фактот дека во помалите економии, овие авторските права не се приоритет во анализата на бизнис секторот, туку фокусот се става на патентите, трговските марки и индустриските дизајни. Оваа секако како последица на степенот на развој на бруто домашниот производ во одделните држави и перцепцијата на бизнис секторот и владините политики во однос на тоа што се влегува во категоријата „авторски права“.

3. Состојбите во Република Северна Македонија од аспект на правата од индустриска сопственост и перцепциите на бизнис секторот

---

⁸¹⁶ Види ги решенијата во Закон о правној заштити индустриског дизајна "Службени гласник РС", бр. 104/09 од 16.12.2009 године и 45/15 од 22.05.2015 године.

⁸¹⁷ Види соодветни примери за дизајн кои во деловното опкружување го имаат потребниот степен на препознатливост, во најголема мерка базирани на дизајнот. <https://www.imaginationfactory.co.uk/blog/post/16524/five-examples-of-iconic-industrial-design-that-use-form-as-a-function/>, [пристапено на 16.06.2023 година].

⁸¹⁸ Види: Intellectual property: New rules will make industrial designs quicker, cheaper and more predictable, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_7216, [пристапено на 13.06.2023 година].

⁸¹⁹ Види повеќе за разликите помеѓу овие договори кај: Гавриловиќ Н., Споредбеноправно аспекти на договорот за франшиза, Скопје, 2011.

⁸²⁰ Види повеќе: Закон за авторското право и сродните права на Република Македонија (Службен Весник број 115/2010). Според членот 1, Со овој закон се уредува правото на авторите над нивните дела од областа на книжевноста, науката и уметноста и правата на изведувачите, на фонограмските, филмските и сценските продуценти, на радио и телевизиските организации, на издавачите и другите лица утврдени со овој закон, како и на изготвувачите на бази на податоци над нивните изведби и предмети на сродните права, како и остварувањето и заштитата на авторското право и сродните права.

Во Република Северна Македонија, прашањето за правата од интелектуална сопственост е предмет на дискусија во владините програми, стратегии за развој и заштита, како и во бизнис секторот. Од аспект на легислатива, Република Северна Македонија се движи во насока на усогласување на законодавството паралелно со европското законодавство, и преку различни мерки и планови настојува да ги следи модерните трендови на уредување на оваа проблематика. Сепак, законските решенија, „мекото право“ содржано во препораките, владините планови и програми, тешко ги решаваат проблемите во практиката, кои се генерираат главно од перцепциите и од економските параметри на развој на бизнис секторот.

Во денешницата, на база на спроведеното истражување од наша страна, лесно може да се констатира дека бизнис секторот сè уште има низок степен на доверба во заштита на овие права, и дека перцепциите за нив се генерално детерминирани од „недовербата“ во системот на заштита, недоволниот степен на информираност за значењето на овие права во развојот на бизнисот, големиот број на други системски проблеми и конечно, постојните услови во кои се практикува бизнисот во Република Северна Македонија.

Наведените констатации на кои се базираат и главните заклучоци за РСМ во овој труд, се базираат на претходно спроведена анализа со помош на техниките и методите на „интервју“, „анкета“, „анализа и синтеза“. Имено, за потребите на оваа истражување, собравме податоци од 50 компании регистрирани на територијата на Република Македонија, главно преку одговори на прашањата:

-Колку сте запознаени со концептот на „права од интелектуална/индустриска сопственост“?

На ова прашање, од одговорите на 50 управители, менаџери, раководители на сектори, одделенија или претставништва, добивме одговор дека 40 компании имаат претстава за местото, улогата и значењето на правата од индустриска сопственост во бизнис секторот.

-Колку компаниите имаат познавања на материјалното и процесното право за заштита на правата од индустриска сопственост?

На ова прашање, 35 компании одговорија дека немаат верба во системот на заштита на овие права и дека тоа не е дел од нивната стратегија за развој на компанијата.

-Дали компаниите се информирани со фактот дека основачките влогови во нивните деловни потфати може да се состојат исклучиво или делумно од правата од индустриска сопственост?

На ова прашање, 24 компании одговорија дека се запознаени со фактот дека правата од индустриска сопственост можат да бидат основачки влог во друштвото, меѓутоа дека немаат верба во системот на заштита, не го практикуваат тоа законско решение.

- Која е нишката на интерес помеѓу бизнис секторот и правата од индустриска сопственост?

45 компании одговорија дека се запознаени со можноста од раст и развој на компаниите преку продажба на правата од индустриска сопственост, меѓутоа, фокусот на нивните корпоративни планови е на маркетинг на производите и услугите.

Овие податоци, во целост кореспондираат и со укажувањата од Европската комисија во извештајот за 2022 година. Во оваа насока, „Северна Македонија останува умерено подготвена во оваа област. Не е постигнат напредок и остануваат во важност препораките од минатата година. Потребни се зголемени напори за натамошно усогласување на законодавството со правото на ЕУ во оваа област“.

Во наредната година Северна Македонија особено треба:

дополнително да ја подобри правната рамка во областа на интелектуална сопственост, особено системот за управување со колективните права, преку усогласување со Директивата за управување со колективните права и правата на индустриска сопственост, преку усогласување со

Директивата за спроведување, со правото на ЕУ за заштита на дизајни и со Директивата за трговски тајни;

□ да ја спроведе Стратегијата за интелектуална сопственост за периодот од 2021-2026 година и да ја оспособи онлајн информативната платформа за размена на податоци за ПИС меѓу институциите за спроведување на законот.⁸²¹

Заклучок и неколку препораки

Состојбата во поглед на заштитата, ефектуирањето, перцепциите и практикувањата на „правата од индустриска сопственост“, во Република Северна Македонија, е детерминирана од повеќе хетерогени фактори. Имено, како и за бројни други прашања, така и во однос на овој сегмент, тврдиме дека Република Северна Македонија, треба системски да му пристапи на ова прашање и да создаде услови за бизнис секторот во кои ќе ги штитат, практикуваат и ефектуираат нивните права од индустриска сопственост. Ова се разбира во функција на раст и развој на нивниот бизнис, а следствено, раст и развој на бруто домашниот производ.

Да се подигне нивото на познавање на материјата за правата од индустриска сопственост значи првенствено да се увиди значењето и улогата на нив. За оваа цел, потребно е континуирано водење на кампања, обуки, работилници, особено во делот на заштитата на овие права, каде што постои и најголемиот сомнеж за бизнис секторот. Како дополнување на ова, стојат и укажувањата од последниот извештај за 2022 година од Европската комисија. Конечно, особено во делот на фармацевтската, машинската, техничко-технолошката индустрија, фокусот треба да биде на заштитата на овие права и можностите за раст на компанијата преку нивно ефектуирање.

Користена литература

Правни извори

1. Закон за индустриска сопственост („Службен весник на Република Македонија“ бр. 21/2009, 24/2011, 12/2014, 41/2014, 152/2015, 53/2016 и 83/2018 и 31/2020)
2. Закон за трговските друштва („Службен весник на Република Македонија“ бр. 28/04, 84/05, 25/07, 87/08, 42/10, 48/10, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18 и 120/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 290/20, 215/21 и 99/22)
3. Закон за заштита на конкуренцијата Службен весник на РМ“ бр.145/2010, бр.136/11, 41/14, 53/16 и 83/18)
4. Париската конвенција за заштита на индустриска сопственост“ од 1883 година.

Научни и стручни трудови

1. Barbu A., Militaru G., The moderating effect of Intellectual property rights on relationship between Innovation and Company performance in Manufacturing sector, University Politehnica, Romania, достапно на: https://www.researchgate.net/publication/332600813_The_Moderating_Effect_of_Intellectual_Property_Rights_on_Relationship_between_Innovation_and_Company_Performance_in_Manufacturing_Sector, [пристапено на: 15.06.2023 година];

---

⁸²¹ Види повеќе во извештајот на ЕК за 2022 година за Република Северна Македонија, <https://www.sep.gov.mk/post/?id=5657#.ZLYpFnZBxPY>, [пристапено на 11.06.2023 година].

2. Maskus K.E., Intellectual property rights and Economic development, Case Western Reserve Journal of International Law, Volume 32, Issue 3, 2000, достапно на: <https://core.ac.uk/download/pdf/214079093.pdf>, [пристапено на: 22.06.2023 година];
3. Daley W., In search of Optimality: Innovation, Economic Development, and Intellectual Property Rights, The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, достапно на: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5580Innovation,%20Economic%20Development%20and%20Intellectual%20Property%20Rights.pdf>, [пристапено на 11.06.2023 година];
4. Saputra R., Tiolince T., Iswantoro I., Sigh Kumar S., Artificial Intelligence and Intellectual Property Protection in Indonesia and Japan, Journal of Human rights, Culture and Legal System, Volume 3, 2023, достапно на: <http://jhcls.org/index.php/JHCLS/article/view/69>, [пристапено на: 19.06.2023 година].
5. Singh M., Case Analysis and Patent Laws, Legal service India, E-Journal, достапно на: <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-9767-case-analysis-and-patent-laws.html>, [пристапено на 11.06.2023 година];
6. Sen A. The Interface between Industrial Design and Copyright Law: A Comparative Study, 2022, достапно на: <https://legalstudymaterial.com/industrial-design-and-copyright-law/>, [пристапено на 11.06.2023 година].
7. Гавриловиќ Н, Споредбеноправни аспекти на договорот за франшиза, Скопје, 2011 година.

Случаи од практиката:

1. Giant Food, Inc. v. Nation's Foodservices, Inc., 710 F.2d 1565, 218 U.S.P.Q. 390 (Fed. Cir. 2004);
2. Press metal corporation vs Noshir Sorabji Pochkhanawallai;
3. Ravi Raj Gupta. V. Acme Glass Mosaic Industries;
4. Elite Equipment (India) PVT. LTD. V. Sampath Ramesh.